

NIVA's plass i norsk vannforskning

Av Paul Liseth

Paul Liseth er sivilingeniør, Ph.D., og ansatt i Miljøplan A/S.

*Innlegg på møte i Norsk Vannforening
16. mars 1983.*

Norge har i 60—70-årene gått gjennom en rivende utvikling innen vannforskning, som brakte oss fra et «uland» til internasjonalt sett ett av de fremste i verden.

NIVA har stått sentralt i denne utvikling både ved sin faglige dyktighet og ikke minst ved sin dominerende plass innen forskning og tilliggende oppdragsvirksomhet.

80-årene vil på mange måter være svært forskjellig fra 60- og 70-årene. I tillegg til NIVA har vi idag en rekke nye, høyt kvalifiserte og mangesidige miljøer innen vannforskning, som nettopp viser at vi har nådd et høyt utviklingsnivå på dette området.

NIVA er idag et stort institutt preget av å være blitt til i 60- og 70-årene. 80-årene krever en ny kurs for NIVA.

For å belyse nærmere den kursendring jeg mener er nødvendig, skal jeg ta et kort tilbakeblikk på utviklingen frem til idag.

Vannforurensning var med noen få unntak lite påaktet frem til 60-årene, og da NIVA ble dannet i 1958 kan Norge med rette karakteriseres som et «uland» på dette området.

60-årene —

Samling og oppbygging av kompetanse i NIVA.

I løpet av 60-årene vokste NIVA sterkt, og fikk en sentral og enerådende plass innen vannforskning. Samling av kunnskaper og ressurser i ett institutt var under de rådende forhold en effektiv måte å sikre en rask utvikling på. NIVA satte sterke spor etter seg, og sammen med de generelle miljøpolitiske strømninger var det ved inngangen til 70-årene skapt en bevissthet og interesse i hele befolkningen for å ta vare på våre vannressurser.

70-årene —

Tiltaksrettet virksomhet. Oppbygging av kompetanse i nye miljøer omkring NIVA.

Tidlig i 70-årene ble Miljøverndepartementet med Statens forurensningstilsyn opprettet. Med god hjelp fra et faglig høyt kvalifisert institutt med nærmere 100 ansatte, var det mulig for forvaltningsmyndighetene å gå raskt ut med lover, forskrifter, konsesjonsordninger og forskningsprogrammer etc. som gjorde 70-årene til en storstilt oppryddingsperiode innen vannforurensning. Vannforurensningssituasjonen ble stor grad brakt under kontroll.

NIVA fortsatte å vokse i 70-årene og beholdt sin dominerende plass. Virksomheten ble mer tiltaksorientert. Instituttets ressurser ble spredt over mange problemstillinger, og instituttet fikk mere preg av å være et oppdragsinstitutt. Ved inngangen til 80-årenes utgjør rutinemessig oppdrag en vesentlig del av instituttets virksomhet.

Denne utvikling var betinget av den sterkt tiltaksorienterte virksomheten i 70-årene.

Den store interesse for miljøvern i 70-årene og de mange utfordrende arbeidsoppgaver førte imidlertid til at en rekke nye miljøer vokste frem ved siden av NIVA.

Disse miljøene representerte en stor bredde i samfunnet, og virksomheten varierte fra forskning til prosjektering. De ga en allsidig og faglig stimulerende innflytelse på utviklingen.

Vi fikk VA-undervisning og vannforskning på høyskolen i Trondheim, landbrukshøyskolen på Ås, og på distriktshøyskoler m.v. Fag rettet mot miljøvern ble populære ved universitetene. Forskningsinstitutter og avdelinger ved universiteter, høyskoler og innen statlig forvaltning tok opp utfordringene på vannforskningssiden. De store industrier opprettet egne miljøvern-avdelinger. Utstyrproducenter drev egen forskning og utvikling. Det ble dannet interkommunale selskaper på vann- og avløpssiden. Rådgivende ingeniører tok opp forskning- og utredningsarbeider i tillegg til prosjektering. Vannlaboratorier, miljøvern-avdelinger i fylker og nye forskningsinstitutter innen miljøvern, kan føyes til listen helt frem til idag.

Selv om det ikke alltid var lett å få plass ved siden av NIVA, har de fleste av disse miljøer befestet sin posisjon med

topp utdannede fagfolk og referanser til dyktig utførte arbeider.

En ny situasjon preger inngangen til 80-årene.

Idag — tidlig i 80-årene — er Norge ikke lenger et «uland», men helt i fronten når det gjelder innsats innen vannforskning. Vi har mange allsidige og høyt kvalifiserte miljøer med NIVA som det desidert største til å løse oppgavene i årene som kommer.

Imidlertid vil 80-årene sannsynligvis bli vesentlig forskjellig fra 60- og 70-årene. Vi har gjort unna grovarbeidet på vannforenningssiden. Vi er inne i en økonomisk stagnasjon, som har redusert tilgangen på midler også innen vannforskning.

NIVA baserer sin drift idag hovedsakelig på statlig styrt og finansiert oppdragsvirksomhet. NIVA er fremdeles i sterk vekst. Med en økning på 15,5% siden 1980 er instituttet kommet opp i totalt 180 ansatte. For tiden bygges det ut distriktskontorer. Flere av de nye miljøer omkring NIVA strever imidlertid med å klare å opprettholde sin virksomhet.

En sentral oppgave for forvaltningsmyndighetene i 80-årene må være å stimulere til videre vekst, og samordne de ressurser som de mange miljøer representerer. Særlig viktig blir det å sikre en målrettet og effektiv bruk av forskningsmidler. «Gullalderen» i 70-årene kommer neppe tilbake med det første.

Andre kriterier vil måtte legges til grunn for forskning og oppdragsvirksomhet i 80-årene, og en ny kurs må settes for NIVA. I det følgende skal jeg gi noen synspunkter omkring en slik ny kurs.

Forskningen ved NIVA i 80-årene.

Mange utfordrende forskningsoppgaver ligger foran oss i 80-årene. På avløps-siden må 70-årenes løsninger forbedres. Nye løsninger for spesifikk norske avløpsproblemer må søkes. Vi kjenner ennå dårlig virkningene av ulike utslipp og inngrep i våre vassdrag. Forskning innen vannforsyning vil måtte prioriteres høyere. Nye aktiviteter i Nordsjøen og i arktiske strøk representerer en stor forskningsmessig utfordring. Mange andre forskningsbehov vil kunne listes opp.

NIVA bør fortsatt ha en sentral plass i vannforskningen i Norge, men det bør være plass for andre forskningsmiljøer også.

Særlig er det viktig at de etablerte miljøer får bygge opp sin kompetanse videre. NIVA må ta hensyn til disse miljøer, og ikke ta opp nye forskningsoppgaver som hemmer en slik utvikling.

80-årenes forskning ved NIVA bør preges av grundigere innsats på færre og nøye prioriterte områder. Legges dette også til grunn for de andre forskningsmiljøer, er det plass for alle, og vi får en bedre forskning. Gjensidig akseptering av hverandre og bedre samarbeid, må være viktige mål for 80-årene.

En rekke forskningsoppgaver ved NIVA idag, bør med fordel kunne overføres til andre miljøer, og muliggjøre for NIVA en samling av ressursene på færre områder. Større deltagelse av andre miljøer vil øke kunnskapsstrømmen ut i samfunnet. Konkurransen vil også her virke faglig stimulerende og sikre effektivitet.

Omfanget av forskning bør økes. Rådgivende ingeniør Roar Finsrud har eksempelvis nylig i en utredning for NTNf, «VAR-teknikk, muligheter for økonomisk utbytte ved en aktiv og målrettet FoU-

innsats», vist at store summer kan spares i årlige investeringer til VAR-anlegg ved en øket FoU-innsats. Det er med andre ord en betydelig samfunnsmessig gevinst ved å satse på forskning.

NIVA er idag økonomisk avhengig av en mer eller mindre rutinepreget oppdragsvirksomhet. Oppdragsvirksomheten utgjør ca. 3/4 av NIVA's omsetning og beslaglegger en betydelig del av instituttets ressurser. Dette er etter min mening en uheldig situasjon både for NIVA som forskningsinstitutt og for samfunnet som helhet. Mere passende for 80-årene ville være om 3/4 av omsetningen kunne tilskrives forskningsmidler.

Oppdragsvirksomheten ved NIVA i 80-årene.

En viss oppdragsvirksomhet er både ønskelig og nødvendig ved NIVA. Mye av den oppdragsvirksomhet som foregår ved NIVA idag bør imidlertid kunne overtas av de mangesidige nye miljøer som er kommet til i 70-årene.

Særlig viktig er det at brukerne, f.eks. kommuner, industri og rådgivende ingeniører får delta aktivt i kompetanseoppbyggende arbeid. I vårt høyt utviklede samfunn bør kompetanseoppbygging i større grad kunne gå direkte på brukerne, og den omfattende oppdragsvirksomheten ved NIVA vil i 80-årene etter min mening i stor grad være et unødvendig mellomledd. En fortsatt opphopning av folk og oppdrag i NIVA vil direkte kunne hemme den videre kompetanseoppbygging i stor bredde, som vi alle ønsker. Ja, vi kan oppleve at denne bredde vi allerede har oppnådd etter hvert går tapt.

Ved å slippe nye miljøer til vil også konkurranse gjøre sitt til en målrettet og kritisk gjennomføring av oppdragene og derved mer for pengene. Denne side av saken vil sannsynligvis få stadig større viktighet.

En overføring av oppdrags- og forskningsvirksomhet til andre miljøer, vil der-til kunne gi interessante arbeidsplasser utenfor NIVA også for forskere fra NIVA. Erfaringene har vist at de relativt få forskerne som har forlatt NIVA, på

en markert måte har skapt kompetanseoppbygging i de miljøer de har gått til, som eksempelvis SFT, NTH, fylkene og hos rådgivende ingeniørfirmaer. En slik overføring av folk er kanskje den beste måte å spre kompetanse på. Det vil der-til gi et yngre og mer dynamisk forskningsmiljø ved NIVA.

Det er behov for en kursendring for NIVA, og vi bør alle få være med på å stake ut den nye kurs.